

חילוק מלאכות - מבנה ואופי איסור המלאכה

על דרכים שונות בחז"ל בהבנת המבנה המורכב של ל"ט אבות
מלאכה ועיצוב תודעתו של האדם השובת / אלנתן הוכמן

- ❖ הקדמה
- ❖ פתיחה: הגדרת המבנה ההלכתי של "חילוק מלאכות"
- ❖ פרק א: שיטת שמואל: "מחלליה מות יומת"
- ❖ פרק ב: שיטת רבי נתן: "הבערה ללא יצאת"
- ❖ פרק ג: שיטת רבי יוסי: "ועשה מאחת מהנה"
- ❖ איסוף ומחשבות: משמעות השביתה ואופי איסור המלאכה בכל אחת מהשיטות

הקדמה

המשנה הראשונה בפרק ז של מסכת שבת, המגדירה את כללי החיוב על עשיית
מלאכה בשבת,¹ בנויה מארבעה חלקים, שאותם נכנה ארבע "בבות":

כלל גדול אמרו בשבת:

א) כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב
אלא חטאת אחת.

ב) היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל
שבת ושבת.

ג) היודע שהיא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל
מלאכה ומלאכה.

ד) העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת.
(משנה כת"י קאופמן, שבת ז, א.)

¹ מבלי להיכנס להגדרת "מלאכה", שהיא מושג המובנה בתוך המשנה והגדרתו נשארת למשנה
הבאה - משנת אבות המלאכות, ולעוד משניות רבות.

שערים לגמרא

אנחנו נתעסק בשני החלקים האחרונים של המשנה.

הבבא השלישית מחדשת כי ניתן להתחייב במספר חיובים על מלאכות שונות. בחידוש זה יש ריבוי: איסור המלאכה בשבת אינו אחד – אלא כולל בתוכו איסורים רבים.

הבבא הרביעית מחדשת כי לא ניתן להתחייב במספר בלתי מוגבל של חטאות: מלאכות שונות נכנסות תחת אותה מטרייה – "מעין מלאכה אחת". בחידוש זה יש מיעוט: מספר החטאות המקסימלי שניתן להתחייב עליו בעקבות חילול שבת הוא כמספר המלאכות, כפי שנראה במשנה הבאה - 39.

ראשית, נראה מה היו האפשרויות האחרות להגדרת המבנה של איסורי המלאכה בשבת. לאחר מכן, נראה כיצד שני חידושים אלו יוצרים מבנה מסוים של איסורי המלאכה בשבת, שאותו מכנים חז"ל בשם "חילוק מלאכות", ונעמוד על המשמעות ההלכתית הבסיסית של מבנה זה.

לב המאמר יעסוק באופן שבו הבינו תנאים ואמוראים שונים את אופן היווצרותו ומשמעותו של מבנה זה, תוך תשומת לב הן לאופן שבו הם מסבירים את "חילוק מלאכות", והן למקורות בדברי התורה שבהם השתמשו חז"ל בכל אחת מהשיטות. במהלך המאמר נראה כיצד הבנות שונות של "חילוק מלאכות" נובעות מהבנה שונה של איסור המלאכה בשבת – ומתוך כך יוצרות תפיסות שונות של מהות השביתה בשבת, אשר כל אחת מהן טומנת בחובה הלך נפשי שונה שבו אנו מצווים להיות בשבת.

פתיחה: הגדרת המבנה ההלכתי של "חילוק מלאכות"

חידוש ראשון: הרחבה – שבת כוללת יותר מאיסור אחד

כאמור, חידוש זה נלמד מן הבבא השלישית במשנה: "העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה" - ניתן להתחייב בשבת על יותר ממלאכה אחת.

הריטב"א מסביר את ההווה אמינא שאותה פוסלת המשנה:

חילוק מלאכות מנא לן. פירוש שיהא חייב על כל מלאכה ומלאכה כשעשאם בהעלם אחד, וא"ת ולמה לי קרא דהא כיון דמלאכות משונות וחלוקות זו מזו הן ה"ל כאוכל חלב ודם בהעלם אחד שהוא חייב שתיים, "ל דאדרבה כיון דשם מלאכה אחת הם ואיסור כולם משום לא תעשה כל מלאכה, ה"ל כאוכל חלב וחלב בהעלם אחד שאינו חייב אלא אחת (ריטב"א, שבת ע"א).

לפי הריטב"א, לולא הייתה מחדשת המשנה שניתן להתחייב על עשיית מספר מלאכות בשבת אחת, היה ניתן לחשוב כי איסור שבת הוא אחד, שאותו ציווה הקב"ה בעשרת הדברות במילים "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, ט). בהמשך המאמר נראה כי להבנה זו, שאיסור המלאכה בשבת אינו אחד, מקום מרכזי בהגדרת מטרת השביתה ומהותה, בייחוד בשיטתו של רבי נתן.

חידוש שני: צמצום – שבת אינה כוללת אין סוף איסורים שונים

כנאמר לעיל, חידוש זה נלמד מן הבבא הרביעית במשנה: "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת" - מעשי איסור שונים נכנסים תחת הגדרה של מלאכה אחת, או כפי שנראה במשנה הבאה ובהמשך הפרק: תחת "אב" מלאכה אחד נכנסות "תולדות" רבות, ולמרות החידוש בבבא השלישית, לפיו ניתן להתחייב בשבת על מלאכות רבות - לא כל מעשה איסור מהווה חיוב נפרד.

חידוש זה מצוי במחלוקת תנאים, שלא הובאה כאן אלא במסכת כריתות, והשיטה המובאת במשנת כלל גדול היא שיטת רבי עקיבא, לעומת רבי אליעזר החולק עליו:

שערים לגמרא

מתני' אמר רבי עקיבא שאלתי את רבי אליעזר: בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת? אמר לו: חייב על כל אחת ואחת... גמ' מאי קבעי מיניה? אי שבתות כגופין דמיין ואי לא בעי מיניה – ניבעי העושה מלאכה אחת בשבתות הרבה! אלא ולדי מלאכות אי כאבות דמיין ואי לא בעי מיניה – ניבעי מיניה העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בשבת! אמר רבא אמרי בי רב תרתי בעא מיניה שבתות כגופין דמיין ואי לא בעא מיניה ולדי מלאכות כמלאכות דמיין אי לא (כריתות טז ע"א).

ומסביר רש"י:

אי בולדי מלאכות קבעי מיניה - אם עושה תולדות הרבה מאב אחד אי חייב אחת או על כל אחת ואחת ולהכי נקט תולדות אם כן אמאי נקט שבתות הרבה ליבעי הכי העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בשבת אחת.

תרתי בעא מיניה - ופשיט תרוייהו לחומרא מדקתני חייב על כל אחת ואחת (רש"י כריתות טז ע"א).

אם כן, ר' אליעזר ור' עקיבא נחלקו באחת מהמחלוקות ביניהם במשנה בכריתות על העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת: לשיטת ר' עקיבא חייב רק חטאת אחת, ואילו לשיטת ר' אליעזר חייב על כל אחת ואחת - למרות שהמלאכות שהוא עשה הן "מעין מלאכה אחת".

בהמשך הגמרא שם, רבה אומר במפורש שמשנת "כלל גדול" היא כשיטת ר' עקיבא ונגד שיטת ר' אליעזר:

אמר רבה מנא אמינא לה דתנן (שבת פ"ז מ"א) כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא אחת, היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל אב מלאכה ומלאכה - ואילו חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת לא קתני.

מני הא - אילימא ר"א אימא סיפא: "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אין חייב אלא אחת", ואי ר"א - חייב על כל ולדי מלאכות כמלאכות! אלא פשיטא ר"ע היא (כריתות טז ע"ב).

הנה כי כן, רבי אליעזר חולק על המיעוט העולה מהבבא הרביעית במשנה: לשיטתו אין מספר סופי וקבוע של איסורי שבת, אלא כל מעשה של איסור הוא עבירה נפרדת שעליה חייבים חטאת – ואף מעשי איסור הדומים זה לזה מחייבים חטאות כמספר המעשים.

ממילא, גם על העובדה שיש רק 39 אבות מלאכות חולק ר' אליעזר, וכך אומרת הגמרא במפורש:

אלו אבות מלאכות – אלו לאפוקי מדרבי אליעזר דמחייב על תולדה במקום אב (שבת עה ע"א).

אם כן, ראינו שבמשנה יש שתי קביעות לגבי כמות החיובים שניתן להתחייב על חילול השבת:

א. קביעה של ריבוי ("היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה... חייב על כל אב מלאכה ומלאכה"), ואיסור המלאכה בשבת אינו מתנהג כאיסור אחד של "לא תעשה כל מלאכה" – כפי שמציע הריטב"א, אלא כאיסורים רבים שניתן להתחייב על כל אחד בנפרד

ב. קביעה של מיעוט ("העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת"), ואיסור המלאכה בשבת אינו מורכב מאינסוף איסורים המתנהגים כאיסורים נפרדים (כשיטת רבי אליעזר), אלא ממספר סופי של קטגוריות איסור יסודיות.

שתי קביעות אלו מסדרות את מלאכות השבת ב-39 קטגוריות יסודיות, אשר כל אחת מהן "מתנהגת" כאיסור נפרד: העובר על שתי מלאכות מאותה קטגוריה חייב חטאת אחת, העובר על שתי מלאכות מקטגוריות שונות – חייב שתי חטאות.

בסוגיה העיקרית שבה נעסוק, הגמרא מציעה מספר מהלכים אפשריים ליצירת מבנה זה של איסורי המלאכה בשבת. נראה כי כל אופן של לימוד מגדיר את מבנה מלאכות השבת בצורה שונה, ומתוך כך מייצר הבנה אחרת של שביית האדם ממלאכה בשבת.

פרק א: שיטת שמואל: "מחלליה מות יומת"
 הלימוד הראשון ברצף הגמרא מובא בשם שמואל:

חייב על כל מלאכה ומלאכה. חילוק מלאכות מנלן? אמר שמואל אמר קרא מחלליה מות יומת – התורה רבתה מיתות הרבה על חילול אחד. האי במזיד כתיב! אם אינו ענין למזיד, דכתיב כל העשה מלאכה יומת, תנהו ענין לשוגג, ומאי יומת – יומת בממון (שבת ע ע"א).

הפרשייה שממנה דורש שמואל את המקור לחילוק מלאכות היא פרשיית השבת בתחילת פרשת כי תשא:

וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שַׁבְּתַתִּי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנִי וּבְיַנְיָכֶם לְדַרְתֵּיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְקֹנֵק מִקִּדְשְׁכֶם: וְשִׁמְרֶתֶם אֵת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוֹמֵת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרֵב עִמֶּיהָ: שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן קֹדֶשׁ לִיקְנֹק כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמֵת: וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֵת הַשַּׁבָּת לְדַרְתֶּם בְּרִית עוֹלָם: בְּיָנִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֵלֶם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְקֹנֵק אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת וַיִּנָּפֵשׁ (שמות לא, יב-יז).

נראה את דברי הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל על פרשייה זו:

בפרשת כי תשא מצטיירת השבת כמעורה במערכת היחסים שבין הקב"ה לכנסת ישראל; וחובת שמירת השבת אינה מפאת היותה זכר למעשה בראשית או זיכרון ליציאת מצרים, אלא נובעת מעצם קדושתה... נקבע לה צביון חדש ומעמד חדש כברית וכאות. אין היא עוד מצווה כשאר המצוות, אלא הרי היא "ברית עולם. ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם" (שמות ל"א, טז-יז)...

חילול שבת

והנה, בפרשייה זו מופיע עונש מיתה למחלל שבת: "מחלליה מות יומת". אולם בפרשיות השבת שלפני כי תשא לא מצאנו זכר לעונש כלשהו; על אחת כמה וכמה לא עונש מיתה. נראה שלפני פרשה זו אמנם נצטוו בני ישראל על השבת, אך טרם נגזר לגביה חיוב מיתה. ולפי זה מצאנו בפרשייה זו חידוש נוסף בעניין השבת.

ונראה שהלכה זו מושרשת באופיו של יום השבת, כפי שנתחדש בפרשייה זו [...] עד פרשת כי תשא, שבה נקבעה השבת כברית, לא מצינו חיוב מיתה על חילול שבת... השבת של פרשת יתרו ופרשת משפטים אינה ניתנת לחילול כלל ועיקר, ואין קדושתה נפגמת על ידי מלאכה. כל מושג החילול נאמר רק ביחס לקדושת הברית והאות שבשבת. וכך מתקבל יותר על הדעת, שהרי לא מצאנו שימוש במונח החילול לגבי שבת לפני פרשתנו (קדושת אביב, עמ' 8-5).

אם כן, נתחדשו בפרשייה זו מספר דברים בנוגע למצוות השבת:

א. מילים המציבות את השבת במרכז היחסים בין כנסת ישראל לקב"ה: אות וברית, ומתוך כך הוגדרה קדושתה באופן אחר, כנובעת מהיותה אות וברית ולא כזכר ליציאת מצרים או זיכרון למעשה בראשית.

ב. המונח המבטא את הפרת קדושת השבת: "חילול".

ג. העונשים על חילול השבת – כרת ומיתה.

ברור מדבריו כי מושג "חילול השבת" שנתחדש כאן נובע מחד גיסא מהגדרת השבת כאות וברית, בעלת קדושה עצמית, ומאידך גיסא הוא הגורם לחידוש העונש על הפרת קדושת השבת.

באופן מדויק יותר: מושג ה"חילול" הוא החוליה המקשרת בין כל מה שנתחדש בפרשייה זו – חילול שייך רק בדבר בעל קדושה עצמית, כפי שהתחדש כאן שיש לשבת מתוקף היותה אות וברית, והוא סיבה לחיוב עונש חמור של כרת, השייך בעבירות בעלות מרכיב של הפרת ברית.

נציע כי כאשר שמואל דורש מפרשייה זו את חילוק המלאכות, תוך לימוד מיוחד מהיחס בין חילול השבת לעונש המיתה – שהם כפי שראינו – יחד עם הגדרת השבת כאות וברית – החידושים המרכזיים בפרשייה, הוא למעשה קושר בין המתחדש בפרשייה זו לחילוק מלאכות. מדוע החידושים שבפרשייה זו – היות

שערים לגמרא

השבת אות וברית, האפשרות שלה "להתחלל" ועונשי הכרת והמיתה על כך – מובילים לשיטת שמואל למבנה של חילוק מלאכות?

נתבונן שוב בדרשה של שמואל: "מחלליה – מות יומת, התורה ריבתה מיתות הרבה בחילול אחד". מבחינה מהותית, התוצאה של חילול שבת אחת יכולה להיות חיוב של "מיתות הרבה". כלומר, שבת אחת יכולה "להתחלל" פעמים רבות. אחרי שהבנו שהשבת היא ברית – טענה זו מובנת: כל מעשה של חילול שבת של כל יחיד ויחיד "פוגם" מחדש בברית שנכרתה בין עם ישראל לקב"ה. פגימה זו בברית מתכפרת בעזרת קרבן החטאת, שכפי שניתן לראות במופעים שונים שלו, גורם ל"חיטוי" של הקודש מהפגמים שנוצרו בו בעקבות חטאים שונים של עם ישראל.

באופן זה, ניתן להבין איך בעקבות פרשייה זו שבפתיחת פרשת כי תישא, מקבלת השבת את צד הריבוי שלה: ניתן לחלל את השבת פעמים רבות, כאשר כל מעשה חילול יוצר פגם חדש שאותו צריך לתקן. לכן, מובנת הבכא השניה שבמשנה – "העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה". חילוק מלאכות לשיטת שמואל הוא מצד התוצאה: חילול השבת באופנים שונים יוצר תוצאות רבות – ולכן מתחייבים בחטאת על כל תוצאה ותוצאה.

אולם, לא ברור כיצד לומד שמואל בעקבות דרשה זו את צד המיעוט: "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת" – אם כל מעשה חילול מחייב תיקון וחיטוי של הפגם שהוא יצר בעזרת קרבן חטאת, מדוע מספר מעשים שונים של חילול שבת "יתכפרו" בעזרת חטאת אחת בלבד, רק מפני שהם דומים זה לזה בתכליתם או באופן עשייתם?²

לכן, נראה שדרשת שמואל מספיקה כדי ללמד צד אחד בחידוש שבחילוק מלאכות – צד הריבוי, אך אינה מספיקה כדי ללמד את צד המיעוט, המגביל את החיובים

² האופנים שבהם לומדים תולדות מאבות המלאכה הם שניים: א. דמיון לפעולה המתבצעת באב המלאכה, למשל: חולב הוא תולדה של דש, שכן בשניהם מוציאים בעזרת לחץ דבר הבלוע בדבר אחר. ב. תכלית דומה לאב המלאכה, למשל: זומר הוא תולדה של זורע, שכן מטרתו דומה למטרת הזריעה, והיא הצמחת הזרע.

האפשריים בשבת אחת ל-39. אכן, ראינו כבר כי יש מי שסבר שיש בחיובי החטאות על חילול השבת את צד הריבוי בלבד ולא את צד המיעוט: רבי אליעזר, המחייב על תולדה במקום אב, וכפי שראינו מחייב שתי חטאות על מלאכות שהן אב ותולדה או שתי תולדות של אותו אב.

הנה כי-כן, דרשת שמואל היא הסבר מקורי לשיטת רבי אליעזר, אך אין בה הסבר מספק לצד המיעוט במלאכות שבת, שהוא הבבא הרביעית במשנה א: "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת". בשל כך, אבקש לטעון כי הגמרא אינה מסתפקת בדרשתו לצורך הסבר חילוק המלאכות, ופונה להסברים אחרים שייתנו מקור וביאור מהותי אחר לשני הצדדים בחילוק המלאכות.

ב. שיטת רבי נתן: "הבערה ללאו יצאת"

לאחר שהגמרא הביאה את מקורו של שמואל (האמורא) לחילוק מלאכות, היא מבררת מדוע הוא לא למד מהמקורות שלמדו התנאים שלפניו.

המקור התנאי הראשון המוצע בדברי הגמרא לחילוק המלאכות הוא בדברי רבי נתן:

ותיפוק ליה חילוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לרבי נתן!
 דתניא רבי נתן אומר לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר ויקהל משה את כל עדת בני ישראל אלה הדברים וגו' ששת ימים תעשה מלאכה – דברים, הדברים, אלה הדברים – אלו שלשים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני.
 יכול עשאו כולן בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת – תלמוד לומר בחריש ובקציר תשבת.
 ועדיין אני אומר על חרישה ועל הקצירה חייב שתים ועל כולן אינו חייב אלא אחת – ת"ל לא תבערו אש. הבערה בכלל היתה, ולמה יצאת – להקיש אליה ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה (שבת ע ע"א).

שערים לגמרא

הפרשייה שממנה דורש רבי נתן את המקור לחילוק מלאכות היא פרשיית השבת בתחילת פרשת ויקהל:

וַיְקַהֵל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֶק לַעֲשׂוֹת אֵתֶם: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לִיקְוֹק כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת: לֹא תַבְעֲרוּ אִשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (שמות לה, א-ג).

בפסוק הראשון של פרשייה זו, פותח משה בהקדמה למה שהוא הולך לצוות את בני ישראל: "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם". מפתחה זו, נראה שעומדים לבוא ציוויים רבים. בשני הפסוקים הבאים אכן מובאים שני ציוויים:

א. עשיית מלאכה בששת הימים והימנעות ממנה ביום השביעי, כולל עונש מוות לעובר על ציווי זה.

ב. איסור על הבערת אש "בכל מושבותיכם" ביום השבת.

אולם לפי דברי רבי נתן, שני הציוויים הללו אינם שונים: פסוק ב מלמד כלל של איסור מלאכה ביום השבת, בעוד פסוק ג מלמד את אחד הפרטים של אותו כלל – איסור הבערת אש ביום השבת.³ אם כך, טוען רבי נתן, יש כאן מבנה של "דבר אחד שיצא מן הכלל ללמד", ולכן "לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא" – למרות שאיסור הבערת אש הוא איסור מלאכה ככל איסורי המלאכות, והוא לכאורה כלול בציווי שבפסוק ב, התורה חזרה ולימדה אותו בפסוק ג כאיסור נפרד; לכן, כמו איסור הבערה, כל אחד מאיסורי המלאכה בשבת נחשב כאיסור נפרד – ומכאן שחייבים על כל אחד בפני עצמו.

נראה שני ראשונים שחידדו את הבנת רבי נתן:

משום מאי מתרינן ביה. פי' כיון דהבערה לחלק יוצאת כאלו כתיב לאו
אכל מלאכה ומלאכה דמי והו"ל כמו לאוין דחלב ודם שהן חלוקין זה מזה

³ הטענה של רבי נתן, שאיסור הבערה בשבת הוא פרט של איסור המלאכה הכללי בשבת, בנויה על כך שאכן הבערת אש היא איסור מלאכה רגיל ככל המלאכות. בהמשך נעמוד על כך שטענה זו נתונה במחלוקת תנאים.

וצריך להתרות על החלב משום חלב ועל הדם משום דם וכך על כל מלאכה ומלאכה (תוספות ר"ד שבת קלח ע"א).

קצירה וטחינה - דאיכא שמות מחולקין, ומשום הכי חייב שתים (רש"י, סנהדרין סב ע"ב).

בעקבות דברי רש"י והתוספות ר"ד, נראה שלשיטת ר' נתן כל אחד מל"ט אבות המלאכה הוא איסור שונה – "שמות מחולקין", שכאילו נאסרו כל אחד בפני עצמו. כך מוסבר הריבוי וגם המיעוט: אמנם יש איסורים רבים (39 על פי מדרש ההלכה שבתחילת דבריו), אך מספרם סופי, ותחת לאו אחד נכנסות פעולות איסור שונות, כמו שאכילת שני סוגי חלב או שני סוגי דם אינה נחשבת לשני איסורים שונים. אם כן, שלא כשיטת שמואל, חילוק המלאכות בשבת הוא מפני שבאמת יש "שמות" רבים של איסורים בשבת, כאשר כל מלאכה (או קבוצת מלאכות) נושאת איסור בעל אופי מעט שונה. בלשונו של ר' מנחם זמבה:

לשיטת שמואל אבות המלאכה הם "גופים מחולקים", בעוד לשיטת רבי נתן הם "שמות מחולקים" (תוצאות חיים סימן ה).

בעקבות דברי ר' מנחם זמבה, נציע הבנה יסודית לגבי ההבדל שבין רבי נתן ושמואל:

לפי שיטת שמואל, החושב על מלאכות דרך עולם השביתה, הנגטיבי – אין הבדל מהותי בין המלאכות. כולן מביאות לאותה התוצאה של הפרת השביתה. אם כך, היכולת לחייב על כל מלאכה חטאת בפני עצמה היא להגדירן כ"גופים מחולקים" – כך שכל המלאכות עוברות שייכות לאותו איסור של "לא תעשה כל מלאכה", אך מחייבות כפרה נפרדת – מכיוון שכל אחת מוסיפה פגיעה בברית בין הקב"ה לעם ישראל שנכרתה על השבת.

לפי שיטת רבי נתן, החושב על מושג המלאכה החיובי, הפוזיטיבי – אין קשר בין המלאכות. כל מלאכה יוצרת דברים שונים בעולם ומטרותיה אחרות. ביום ראשון אין קשר בין כתיבה לחרישה, וכל מלאכה נאסרה מצד עצמה. בהמשך נראה מהי

שערים לגמרא

המשמעות הפנימית של הבנת איסורי השבת כ"שמות מוחלקין", כאשר כל איסור מלאכה עומד כמעט בפני עצמו.

ג. שיטת רבי יוסי: "ועשה מאחת מהנה"

המקור הבא שאותו מציעה הגמרא לחילוק מלאכות הוא מדברי רבי יוסי:

ותיפוק ליה לחלוק מלאכות מהיכא דנפקא ליה לרבי יוסי דתניא ר' יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמים שחייבים אחת על כולן ופעמים שחייבין על כל אחת ואחת.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי טעמא דרבי יוסי?

אחת, מאחת, הנה, מהנה, אחת שהיא הנה, הנה שהיא אחת.

אחת – שמעון. מאחת – שם משמעון.

הנה – אבות. מהנה – תולדות.

אחת שהיא הנה – זדון שבת ושגגת מלאכות. הנה שהיא אחת – שגגת

שבת וזדון מלאכות (שבת ע"א-ע"ב).

הפירוש שממנה דורש רבי יוסי את המקור לחילוק מלאכות היא פרשיית קרבן החטאת בפרשת ויקרא:

וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֹפֵשׁ כִּי תִחַטָּא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְקֹנֶק אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה (ויקרא ד, א-ב).

בניגוד לשתי השיטות הקודמות, של שמואל ושל ר' נתן, המקור שמביא ר' יוסי לחילוק מלאכות כלל אינו עוסק בשבת ובאיסור המלאכה בה, אלא בתיאור כללי של החטא שעליו מתחייבים קרבן חטאת.⁴

⁴ הפרק עוסק רבות בזהות החוטא: כהן משיח (ג-יב), כל עדת ישראל (יג-כא), נשיא (כב-כו) ואדם רגיל (כז-לה), אולם התיאור של מעשה החטא שעליו מתחייבים בקרבן החטאת נעדר מן הפרק, וניתן לראות בדברי רבי יוסי צעד בכיוון השלמת פער זה.

בשל כך, הבינו מפרשים רבים כי דברי רבי יוסי על חילוק מלאכות אינם מכוונים כלפי שבת בלבד, אלא גם לעוד סוגים שונים של איסורים. כך למשל כתב הפני יהושע:

פיסקא חייב על כל מלאכה ומלאכה חילוק מלאכות מנ"ל אמר שמואל
 אמר קרא מחלליה מות יומת התורה רבתה וכו'. נראה לי דלשמואל דיליף
 חילוק מלאכות מהאי קרא דמחלליה דכתיב בשבת א"כ משמע דדוקא
 בשבת אמרינן חילוק מלאכות משא"כ ביוה"כ דהא יוה"כ ודאי משבת לא
 ילפינן דשבת חמיר שכן בסקילה וכה"ג נמי לר' נתן וכמ"ש לעיל [דף ס"ז
 ע"ב בד"ה שם במשנה] שכן נראה מלשון הרמב"ם בהלכות שגגות [פ"ז
 ה"א ג'] שלא כתב חילוקי חטאות בכה"ג אלא לענין שבת וע"ז לחוד.
 משא"כ לר' יוסי בסמוך דיליף חילוק מלאכות בשבת מאחת מהנה דהאי
 קרא בכל קרבן חטאת איירי א"כ משמע דכל היכא דמשכחינן חילוקי
 חטאות בכה"ג בעבירה אחת חייב על כל אחת ואחת...
 והשתא אתי שפיר נמי הא דמסקינן בסוף הסוגיא דשמואל אחת שהיא
 הנה לא משמע ליה (פני יהושע, שבת ע ע"א).

שאלת המבחן שמנתח הפנ"י היא האם חילוק מלאכות שייך גם ביום הכיפורים.
 מחד גיסא, איסורי המלאכה ביום הכיפורים זהים לאיסורי השבת, והתורה
 משתמשת במילים דומות לאלו שהיא משתמשת בהן באיסור מלאכה בשבת כדי
 לאסור מלאכה ביום הכיפורים.⁵ מאידך גיסא, באיסור המלאכה ביום הכיפורים לא
 נכתבו המונחים "אות", "ברית" ו"חילול", וכך לא מצוי העונש "מות יומת". לכן,
 דרשת שמואל ללימוד חילוק מלאכות בשבת אינה תקפה עבור יום הכיפורים.

יתר על כן, לא כתובים ביום הכיפורים איסורי מלאכה ספציפיים הנוספים על איסור
 המלאכה הכללי, בניגוד לשבת, שבה נכתב גם האיסור הספציפי של הבערת אש.
 לכן, דרשת רבי נתן ללימוד חילוק מלאכות בשבת ("הבערה ללאו יצאת") אינה
 תקפה עבור יום הכיפורים.

⁵ למשל: האיסור בשבת וביום הכיפורים הוא על עשיית "כל מלאכה", ואילו האיסור בכל הימים
 הטובים האחרים הוא על עשיית "כל מלאכת עבודה".

שערים לגמרא

בשל כך מבין הפנ"י כי בניגוד לשמואל ורבי נתן, הלומדים את חילוק המלאכות ממונחים או פרטים מסוימים שאותם גילתה התורה באיסור המלאכה בשבת, רבי יוסי לומד את חילוק המלאכות מהמבנה של איסור המלאכה בשבת – איסור מהותי אחד הכולל בתוכו איסורים רבים. מבנה זה אינו ייחודי דווקא לשבת, וקיים גם ביום הכיפורים.

לסיכום: לשיטת רבי יוסי, בכל האיסורים שהם בעלי אופי משפחתי-קבוצתי, הכוללים מעשי איסור רבים המשרתים כולם מטרה אחת כללית, יש חילוק מלאכות השומר על האיזון העדין בין העובדה שיש איסור אחד כללי, לבין העובדה שניתן לעבור על איסור זה באופנים רבים, השונים מהותית זה מזה. ניתן לחשוב על עוד איסורים בעלי מבנה דומה, הבנויים מאיסור אחד גדול שכולל בתוכו מעשי איסור רבים ושונים, ודרכם להראות שיש נפקא מינות בין שלושת השיטות שראינו.

ניקח מקרה בוחן נוסף – איסור עבודה זרה.⁶ חילוק מלאכות באיסור עבודה זרה שנוי במחלוקת במסכת סנהדרין:

תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן: זיבח וקיטר וניסך והשתחוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת.

אמר ליה: פוק תני לברא!

אמר רבי אבא הא דאמר רבי זכאי מחלוקת רבי יוסי ורבי נתן דתניא הבערה ללאו יצאה דברי רבי יוסי ורבי נתן אומר לחלק יצאה למאן דאמר הבערה ללאו יצאה השתחואה נמי ללאו יצאה למאן דאמר הבערה לחלק יצאה השתחואה נמי לחלק יצאה (סנהדרין סב ע"א).

⁶ מתבקשת ההשוואה למקרה הבוחן של חילוק מלאכות ביום טוב. אכן, נחלקו אב"י ורבא (מכות כא ע"ב) האם יש חילוק מלאכות ביום טוב: לשיטת רבא אין, ולשיטת אב"י יש. לכאורה, ניתן היה לומר כי רבא הבין כשמואל או רבי נתן, הרואים בחילוק מלאכות דין התקף בשבת בלבד, ואילו אב"י הבין כר' יוסי, הרואה בחילוק מלאכות דין כללי הקשור במבנה האיסור. אולם מעיר שם רש"י בצדק, כי שיטת רבא מסתדרת אפילו עם שיטת רבי יוסי, שכן למרות שמבנה איסור המלאכה ביום טוב דומה לזה של השבת – איסור מלאכה ביום טוב הוא לאו בלבד ולא כרת, ולכן על שגגתו אין מביאים חטאת, וממילא דרשת ר' יוסי, שנאמרה על פרשיית קרבן החטאת בוויקרא ד, אינה תקפה בו. אבל אין הכי נמי, אם העונש על איסור המלאכה ביום טוב היה חטאת – היה דין חילוק מלאכות גם ביום טוב. לכן, נראה שלכל שלוש ההבנות שהראינו כאן לחילוק מלאכות, אין חילוק מלאכות ביום טוב, ויש לבאר את שיטת אב"י, ואכמ"ל.

לשיטת רבי זכאי, אין חילוק מלאכות בעבודה זרה, ועל פעולות רבות של עבודה זרה חייב רק חטאת אחת, כלומר: אין ההרחבה שיש בשבת, ואיסור עבודה זרה מתנהג כאיסור אחד ויחיד.

לשיטת רבי יוחנן, יש חילוק מלאכות בעבודה זרה, והוא אינו מוכן לקבל את דברי רבי זכאי.

רבי אבא תולה את מחלוקתם במחלוקת רבי נתן ורבי יוסי: גם בעבודה זרה יש איסור כללי לעבוד ע"ז, ובצידו הזכירה התורה איסור ספציפי – להשתחוות לעבודה זרה. לכן, לפי הבנת רבי נתן, התורה לימדה בכך כי איסור עבודה זרה כולל מספר איסורים שונים שחייבים על כל אחד מהם בנפרד, ויש חילוק מלאכות בע"ז. לכן, דברי רבי יוחנן הם לפי שיטת רבי נתן. מנגד, נראה שבשלב זה אין בעבודה זרה את המבנה הנדרש בשיטת רבי יוסי כדי לחייב על מלאכות שונות מספר חיובים, ואין חילוק מלאכות בע"ז. לכן, דברי רבי זכאי הם לפי שיטת רבי יוסי.

אולם הגמרא דוחה הבנה זאת, ואומרת כי גם בשיטת רבי יוסי יש חילוק מלאכות בעבודה זרה:

מתקיף לה רב יוסף דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללא יצאה דנפקא ליה חילוק מלאכות מאחת מהנה... חילוק מלאכות דעבודה זרה נמי תיפוק ליה מאחת מהנה – אחת – זביחה. מאחת – סימן אחד. הנה – אבות: זיבוח קיטור ניסוך והשתחוואה. מהנה – תולדות: שבר מקל לפניה. אחת שהיא הנה – זדון עבודה זרה ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת – שגגת ע"ז וזדון עבודות (סנהדרין סב ע"א).

רב יוסף חולק על רבי אבא, וטוען שגם לפי רבי יוסי ניתן לומר שיש חילוק מלאכות בעבודה זרה, שכן יש באיסור עבודה זרה את המבנה המורכב הכולל את כל המרכיבים הנדרשים לחילוק מלאכות על פי הדרשה על פרשיית קרבן החטאת. לכן, רבי יוחנן מסתדר אפילו עם רבי יוסי.

שערים לגמרא

בעוד בשיטות רבי נתן ורבי יוסי ניתן להסתפק האם יש חילוק מלאכות בעבודה זרה, נראה כי לשיטת שמואל ודאי שאין – לא נאמרו בעבודה זרה הביטויים הייחודיים שנאמרו בפרשיית השבת בכי תשא – אין בה "מחלליה מות יומת", ולכן נראה ברור כי לשיטת שמואל אינו חייב אלא אחת, כשיטת רבי זכאי.

לסיכום, נראה כי השאלה האם במקומות נוספים יש חילוק מלאכות אכן תלויה במחלוקת המשולשת שבין שמואל, רבי נתן ורבי יוסי.

ד. איסוף ומחשבות: משמעות השביתה ואופי איסור המלאכה בכל אחת מהשיטות

בעקבות הסוגיה וניתוחה, הצבענו על שלוש אפשרויות שונות להבנת דין חילוק מלאכות. כל אחת מהן מוצעת בפי חז"ל דרך מקור אחר, ונושאת אופי אחר. נציע מחשבה נוספת על כל אחת מהשיטות, המאירה את השביתה ממלאכה בשבת באור אחר, ומביאה איתה הלך נפש ייחודי עבור האדם השובת.

השביתה בשיטת שמואל – הימנעות המייצרת קדושה

כפי שראינו בשיטת שמואל, במיוחד לאור דברי הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל על פרשיית השבת בתחילת פרשת כי-תשא, השבת מוגדרת בעקבות פרשייה זו כאות וברית. האדם שעושה מלאכה בשבת "מחלל" ברית זו, כאשר כל חילול של הברית יוצר מעין "לכלוך" מטאפיזי – ביחסים בין האדם המחלל בפרט, ועם ישראל בכלל, לקב"ה – שאותו יש "לחטא" באמצעות קרבן החטאת. אם כן, השביתה בשיטת שמואל היא פעולה נגטיבית (שלילית) של הימנעות והגבלה, השומרת על הברית שנכרתה בין הקב"ה לעם ישראל על השבת.

אוסף כי לדעתי ההימנעות מחילול השבת אינה רק שומרת על קדושת ברית השבת, אלא גם מייצרת אותה. הרעיון לפיו הימנעות מייצרת קדושה מופיע באופן מובהק במספר נושאים בתורה ובחז"ל:

א. **קדושת הכהנים**: בהלכות הכהנים בתחילת פרשת אמור מופיעים השורשים קד"ש ו-חל"ל פעמים רבות:

וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאֶמְרַת אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְעַמְיֹו: כִּי אִם לְשָׂארוּ הַקְּרֹב אֵלָיו לְאֹמוּ וּלְאָבִיו וּלְבֵתוֹ וּלְאֶחָיו: וְלְאֶחָתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטְמָא: לֹא יִטְמָא בְעַל בְּעַמְיֹו לְהַחֲלוֹ: לֹא יִקְרַחַה יְקָרְחוּ קְרָחָה בְּרֵאשִׁים וּפְאֵת זְקָנָם לֹא יִגְלַחוּ וּבְבָשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָת: קִדְשִׁים יִהְיוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יַחֲלֹו שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֵת אֲשִׁי יְקֹנֵק לְחֵם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מִקְרִיבִם וְהָיוּ קִדְשׁ: אִשָּׁה זָנָה וְחָלְלָה לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ כִּי קִדְשׁ הוּא לְאֱלֹהֵיו: וְקִדְשָׁתוֹ כִּי אֵת לְחֵם אֱלֹהֵיָד הוּא מִקְרִיב קִדְשׁ יִהְיֶה לָדָּ כִּי קִדוּשׁ אֲנִי יְקֹנֵק מִקְדָּשְׁכֶם: וּבֵת אִישׁ כֶּהֵן כִּי תַחַל לְזַנּוֹת אֵת אָבִיהָ הִיא מַחֲלֶלֶת בְּאִשׁ תִּשְׂרַף (ויקרא כא, א-ט).

הימנעות הכהנים מטומאה, מפגיעה בגוף ומנישואין לנשים מסוימות – לא רק מסייעת בשמירה על קדושתם אלא גם מייצרת אותה. פסוק ו ממחיש זאת היטב: קדושים יהיו... ולא יחללו... והיו קודש – ההימנעות של הכהנים מחילול שם ה' היא גם התוצאה של קדושתם וגם הסיבה של קדושתם, היוצרת אותה.

ב. **קדושת האדם מישראל**: רש"י מבאר בתחילת פרשת קדושים את הציווי על עם ישראל להיות קדושים:

קדשים תהיו – הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (רש"י ויקרא יט, ב).

לפי רש"י, ההימנעות של אדם מישראל מאיסורי העריות המוזכרים בפרשת קדושים (ומעבירות נוספות) מחילות עליו קדושה. רש"י מוסיף שלשון "קדושה" בתורה נמצאת בכל מקום שבו נמצאים איסורי עריות.

שערים לגמרא

ג. קידושי אישה: הגמרא בתחילת מסכת קידושין מבררת מדוע המשנה בפרק א פותחת במילים "האישה נקנית", ואילו המשנה בפרק ב פותחת במילים "האישה מקדש":

וניתני התם האיש קונה! מעיקרא תני לישנא דאורייתא ולבסוף תני לישנא דרבנן. ומאי לישנא דרבנן? דאסר לה אכ"ע כהקדש (קידושין ב ע"ב).

ומסבירים התוספות:

דאסר לה אכ"ע כהקדש – והרי את מקודשת לי כלומר להיות לי מקודשת לעולם בשבילי... ופשטא דמילתא מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי... דגבי אשה במה דמתיוחדת להיות לו היא נאסרת לכל (תוס' שם). בקידושי אישה ישנם שני מרכיבים בלתי נפרדים, שני צדדים של אותו מטבע, שמגדירים יחד את היותה מקודשת: ייחודה לבעלה ואסירתה לשאר בני האדם. גם כאן, העובדה שהיא אסורה על כל אדם מחילה עליה, על פי לשון חז"ל, את מדרגת הקדושה.

הנה כי-כן, ראינו מספר דוגמאות כיצד הימנעות ואיסור מחילים קדושה על מושא האיסור. אבקש לטעון שכך הוא לשיטת שמואל בשבת: חילוק המלאכות נובע מהגדרת השבת כ"ברית" ו"קודש", והגדרה זו מרכזית במושג השבת של שמואל, ונותנת לשביתה בשבת את משמעותה כמייצרת את קדושת השבת.

השביתה בשיטת רבי נתן – השלמה וכלו

הראינו בפרק העוסק בשיטת רבי נתן את הבחנתו של ר' מנחם זמבה, כי לשיטת רבי נתן איסורי שבת הם לאווים מוחלקים. כלומר, כל אחד מאיסורי המלאכה בשבת שונה במהותו. הסברנו כי לשיטתו איסור המלאכה הוא פוזיטיבי: ההימנעות ממלאכה.

נציע כי בשיטת רבי נתן איסור המלאכה הוא תיקון והשלמה של כל אחת מהמלאכות הנעשות במהלך ששת ימי המעשה. כל מלאכה הנעשית בימות

השבוע, נשלמת בשבת על ידי השביתה ממנה, המעלה אותה לשורשה – אל השביתה של הקב"ה בשבת בראשית. בריאת העולם הושלמה רק עם שביתה הקב"ה ביום השביעי, היא לא הייתה "מנוחה" גרידא אלא השלמה של הבריאה. וכך, באותה צורה, על האדם להשלים את יצירותיו בימי המעשה – בעזרת השביתה מהן.

כך מבין רש"י את שביתה הקב"ה בבריאה:

ויכל אלהים ביום השביעי – ... מה היה העולם חסר – מנוחה, באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה (רש"י בראשית ב, ב).

והשפת אמת מבין כך גם את שביתה האדם:

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות... וקאי אשבת ומלאכות המשכן. ומקשיין דמצות שבת שלא לעשות. אבל האמת כי גמר והשלמת כל המעשה הוא ע"י ביטול המעשה לשם ה' וביטולו של דבר זה קיומו לכן יש בשבת עלייה ותיקון לכל המעשים ע"י ביטול המעשה בשבת (שפת אמת פרשת ויקהל, תרל"ח).

נמשיל זאת ליוצר כלי החרס: כאשר הוא מכין כלי חרס, כל עוד החומר עדיין לח, יכול היוצר להחליט על צורת הכלי שאותו הוא מבקש לעשות, ולשנות את צורתו פעמים רבות, כדברי הנביא ירמיהו:

וְאֶרְדּוּ בַּיַּת הַיּוֹצֵר וְהִנְהוּ וְהִנֵּה הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנִים: וְנִשְׁחַת הַקָּלִי
אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה בְּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר וְשָׁב וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּלִי אֲחֵר כְּאֲשֶׁר יֵשֶׁר בְּעֵינָי
הַיּוֹצֵר לְעֹשׂוֹת (ירמיהו יח, ג-ד).

רק כאשר היוצר מושך את ידיו מעבודתו ומניח לכלי שיצר להתייבש ולהתקשות בצורתו הנוכחית, רק אז נשלמת פעולתו, ולמעשה נוצר כלי חדש.⁷ רגע השלמת המלאכה אינו כולל מעשה, אלא הוא דווקא הפסקת המעשה. כך גם האדם היוצר במהלך ימי המעשה – מלאכתו נגמרת ונשלמת בשביתה ממנה.

⁷ ותודה לידידי דוד משה על הרעיון והמשל.

שערים לגמרא

מכאן בא חילוק המלאכות: יש מספר סופי של קטגוריות מלאכה מופשטות, אשר כל אחת מהן זקוקה להשלמה וכילוי על ידי שביתה ממנה, המשלימה אותה, מעלה אותה לשורשה ומחברת אותה עם מעשה הקב"ה ושביתתו בבריאת העולם. עשיית מלאכות מקטגוריות שונות בשבת פוגעת בהשלמתן של כל אחת מהן – ולכן חייבים עליהן בנפרד. לעומת זאת, עשייה של מספר מלאכות בשבת השייכות לאותה קטגוריה פוגעת רק בכילוי וההשלמה של הקטגוריה הזו, ולכן חייבים על מלאכות אלו חטאת אחת.

לסיכום: שיטת רבי נתן רואה כל מלאכה מל"ט אבות המלאכה כאיסור שונה, מפני ששביתה מכל אחד מאבות המלאכה יוצרת כילוי והשלמה של אותה המלאכה הנעשית בששת ימי המעשה. בהלך הנפש של שיטה זו, על האדם השובת לשים לב בתודעתו לכל אחת מקטגוריות המלאכה שממנה הוא שובת, ולראות בשביתתו את השלמת המלאכה באותה קטגוריה שעליה עמל בששת ימי המעשה.

השביתה בשיטת רבי יוסי - בין ריבוי לאחדות

ראינו כי בשיטת רבי יוסי חילוק מלאכות בשבת נובע מעצם העובדה ששבת היא איסור בעל פנים רבות. ברור בהבנה זו מדוע ניתן בשבת להתחייב יותר מחטאת אחת, שכן בגלל הפנים הרבות של איסור עשיית המלאכה, מעשים השונים לגמרי זה מזה מוגדרים כולם כעבירה על איסור המלאכה.

אולם לא ברור בשיטתו הצעד השני בחילוק מלאכות: מדוע בכל שבת ניתן להתחייב רק מספר סופי של חטאות – כפי שראינו במשנה – "העושה מלאכות רבות מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת"? בלשון אחרת: כיצד לומד רבי יוסי מקיומם של מעשי איסור רבים ושונים את כך שהם מתבטאים דרך מספר סופי של קטגוריות מלאכה מהותיות – כאשר מעשי איסור שונים מאותה קטגוריה מחייבים יחד רק חטאת אחת?

נדייק עוד קצת בלשונו על מנת להבין את המבנה שממנו הוא דורש את חילוק המלאכות:

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי טעמא דרבי יוסי?
 אחת, מאחת, הנה, מהנה, אחת שהיא הנה, הנה שהיא אחת.
 אחת – שמעון. מאחת – שם משמעון.
 הנה – אבות. מהנה – תולדות.
 אחת שהיא הנה – זדון שבת ושגגת מלאכות. הנה שהיא אחת – שגגת
 שבת וזדון מלאכות (שבת ע"א-ע"ב).
אחת – מאחת: האיסור צריך לכלול פעולה שלמה הניתנת לפירוק לפעולות איסור
 קטנות יותר.

הנה – מהנה: האיסור צריך לכלול אבות ותולדות.

אחת שהיא הנה – הנה שהיא אחת: על האיסור להיות בנוי מיסוד אחד (ששכחתו
 מחייבת רק חטאת אחת) המתבטא במעשי איסור רבים (ששכחת כל אחד מהם
 בנפרד מחייבת חטאת אחרת).

דרשת רבי יוסי בנויה למעשה משלושה תנאים כפולים. התנאי הראשון אינו קשור
 לחילוק מלאכות אלא לאופיה של כל מלאכה ומלאכה. נראה שחילוק מלאכות
 מצוי בשני התנאים האחרונים:

התנאי האחרון הוא בדיוק ההרחבה שהזכרנו – איסור כולל המתבטא באיסורים
 פרטניים רבים.

אולם התנאי האמצעי מוסיף דרישה של "אבות ותולדות". העובדה שיש דרכים
 רבות לעבור על איסור שבת אינה מספיקה כדי לקבוע שיש בשבת חילוק מלאכות:
 עבירות רבות ניתנות לביצוע ביותר מדרך אחת. לדוגמה, איסור אכילת נבלת בהמה
 טהורה יכול להתבצע הן באכילת נבלת פרה והן באכילת נבלת עז. אך אין זה אומר
 שדרכים אלו שונות זו מזו באופן מהותי, כזה שיגדיר כל אחת מהן בתור איסור
 שונה. כדי שאופן מסוים שבו העבירה נעברת יוכל להיות מוגדר כאיסור נפרד,
 המחייב חטאת נפרדת, הוא מוכרח להיות אב טיפוס לקטגוריה של איסורים ולא

שערים לגמרא

מעשה איסור פרטי. זו הדרישה של רבי יוסי בתנאי האמצעי: שהאיסור יהיה מורכב מ"אבות ותולדות". העובדה שאופן ביצוע העבירה יכול להיות "אב" מופשט ל"תולדות" שונות – מראה שהוא אינו דרך שונה לבצע את אותו איסור (כמו אכילת נבלת עז לעומת אכילת נבלת פרה), אלא מגדיר קטגוריית איסור שונה, המצדיקה התייחסות נפרדת משאר איסורי המלאכה בשבת, ולכן מחייבת גם חטאת נפרדת.

לסיכום, לשיטת רבי יוסי חילוק מלאכות נובע מהמבנה המיוחד של איסורי שבת: מעל לכל מרחף האיסור הכללי של "לא תעשה כל מלאכה". בתחתית נמצאים כל מעשי העבירה הפרטניים – התולדות. ובתווך נמצאים אבות המלאכה, המהווים ריבוי של האיסור הכללי ומאחדים את אינספור מעשי האיסור הפרטיים למספר סופי של קטגוריות מופשטות.

האדם השובת בשיטת רבי יוסי קרוע בתודעתו בין היותה של השבת מהות אחת כוללת של שביתה, ובין פרטי הפרטים האינסופיים של הלכות שבת. הקרע הזה מתאחה על ידי אבות המלאכה, שהם גשר ומפתח להבנתו כיצד הימנעותו ממעשה איסור פרטני משרתת את שביתתו הכללית בשבת בצל הקב"ה.